

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University

แบบสัมภาษณ์

โครงการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการเกษตรบนที่สูงของสตรีเผ่าม้ง อำเภอแม่อรมิ จังหวัด
เชียงใหม่

ชื่อสกุลผู้ให้ข้อมูล.....

บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. อายุ.....ปี

2. สถานภาพสมรส

() 1. โสด

() 2. แต่งงานแล้ว

() 3. ม่าย

3. ระดับการศึกษา

การศึกษาสูงสุด.....

() 1. อ่านไม่ออกเลย

() 2. อ่านได้ เขียนไม่ได้

() 3. อ่านได้ เขียนได้

ตอนที่ 2 ข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจ

1. สมาชิกในครัวเรือนทั้งหมด.....คน

ชายคน

หญิงคน

2. จำนวนสมาชิกที่เป็นแรงงานการเกษตรในครัวเรือนของท่านมีทั้งหมด.....คน

ชายคน หญิง.....คน

เด็กคน ผู้สูงอายุ.....คน

3. รายได้ทั้งหมดของครัวเรือนในปี 2537-2538 ประมาณ.....บาท

แหล่งรายได้	จำนวน กก.หรือคิว	ราคาต่อหน่วย	รายได้	แหล่งขาย
1. ลิ่นจี่
2. บัวข
3. ท้อ
4. กะหล่ำปลี
5. แครอท
6. หางหงษ์
7. ต้นหอมจีน
8. ผักกาดขาว
9. บวบเต่ง
10. ผักสลัด
11. หมู
12. ไก่
13. รั้วข้าง
14. งานหัตถกรรม
15. ไม้ตัดดอก
16. อื่น ๆ

4. แหล่งทุนทรัพย์ที่ใช้ในการเกษตรส่วนใหญ่ท่านได้มาจากไหน?

- () ของตนเอง (3)
 () ยืมจากญาติ (2)
 () กู้จาก ระบุ..... (1)

5. อาชีพหลักด้านการเกษตรของผู้ให้สัมภาษณ์ในรอบปีที่ผ่านมา

- () 1. ปลูกลิ่นจี่
 () 2. ปลูกบัวข, สาลี่, ท้อ
 () 3. ปลูกผักชนิดจำหน่าย
 () 4. ปลูกไม้ตัดดอกขาย
 () 5. ทำนา, ปลูกข้าวไร่
 () 6. เลี้ยงหมู
 () 7. เลี้ยงไก่
 () 8. เลี้ยงเป็ด

- () 9. เลี้ยงสัตว์ใหญ่ (วัว,ควาย)
6. อาชีพรอง (อาชีพที่ทำน้อยกว่าอาชีพหลัก)
- () 1. ค้าขาย
- () 2. รับจ้าง
- () 3. อื่น ๆ ระบุ.....ไว้
7. ขนาดพื้นที่ทำการเกษตร
1. พื้นที่ทำไร่มุมนเวียน.....ไร่
2. พื้นที่ทำนาค้า.....ไร่
3. พื้นที่ทำสวนไม้ผล.....ไร่
4. ไม่มีพื้นที่ทำกินของตนเอง.....ไร่
- รวมทั้งหมด.....ไร่

ตอนที่ 3 ข้อมูลทางด้านสังคม

1. ในรอบปีที่ผ่านมาท่านเคยติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรหรือไม่ ?
- () ไม่เคย () เคย ก็ครั้ง.....ครั้ง
2. ท่านเคยเข้ารับการฝึกอบรมการเกษตรหรือไม่ ?
- () ไม่เคย () เคย ก็ครั้ง.....ครั้ง
3. ท่านเคยได้รับข้อมูลเกี่ยวกับทางการเกษตรหรือไม่ ?
- () ได้รับบ่อย (3) เดือนละ 3-5 ครั้ง
- () ได้รับบางครั้ง (2) เดือนละ 1-2 ครั้ง
- () ไม่ได้รับ (1) ไม่ได้รับเลย

ตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมของสตรีเผ่าม้งที่มีต่อการปฏิบัติการเกษตรบนที่สูง

ให้ท่านทำเครื่องหมาย () ลงในช่องว่างที่ท่านเห็นว่าถูกต้องและเหมาะสมที่สุดเพียงช่องเดียว โดยมีหลักเกณฑ์ดังนี้

มาก หมายถึงมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเกษตรทุกครั้ง

ปานกลาง หมายถึงมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเกษตรมาก หรือเกือบทุกครั้ง

น้อย หมายถึงมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเกษตรน้อย หรือนาน ๆ ครั้ง

ไม่ได้ร่วม หมายถึงไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเกษตรนั้น ๆ เลย หรือน้อยมาก

1. การวางแผนปฏิบัติการเกษตร

กิจกรรม	ระดับการมีส่วนร่วม			
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่มีส่วนร่วม
1. การเลือกพันธุ์สัตว์				
2. การเลือกพันธุ์พืช				
3. การป้องกันและกำจัดโรคและแมลง				
4. การป้องกันและรักษาโรคสัตว์				
5. การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเกษตร				
6. การจัดหาอุปกรณ์และเครื่องมือทุนแรงการเกษตร				
7. การจัดหาแรงงานมาช่วยในการเกษตร				
8. การจัดหาสินแร่เพื่อการเกษตร				
9. การขยายผลผลิตทางการเกษตร				
10. การวางแผนการเลี้ยงสัตว์ล่วงหน้า				
11. การวางแผนเพาะปลูกพืชล่วงหน้า				
12. การเลือกพื้นที่ทำการเพาะปลูก				

2. การใช้แรงงานในกิจกรรมการเกษตร

กิจกรรม	ระดับการมีส่วนร่วม			
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่มีส่วนร่วม
ก. การเลี้ยงสัตว์				
1. การจัดหาอาหารสัตว์				
2. การให้อาหารสัตว์				
3. การสร้างและซ่อมแซมโรงเรือนสัตว์				
4. การฉีดวัคซีนป้องกันโรคสัตว์				
5. การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเกษตร				
ข. พืชผัก				
1. การจัดหาพันธุ์พืช				
2. การจัดหาสารเคมี				
3. การจัดหาปุ๋ย				
4. การจัดซื้ออุปกรณ์การเกษตร				
5. การแผ้วถางพื้นที่เพาะปลูก				
6. การเพาะกล้าพันธุ์ผัก				
7. การเตรียมพื้นที่เพาะปลูก				
8. การขึ้นแปลงเพาะปลูก				
9. การปลูก				
10. การให้น้ำ(เขตชลประทาน)				
11. การใส่ปุ๋ย				
12. การกำจัดวัชพืช				
13. การพ่นสารเคมี				
14. การติดต่อขายผลผลิตกับพ่อค้าคนกลาง				
15. การเก็บเกี่ยวผลผลิต				
16. การขนส่งผลผลิตไปขายในเมือง				

ก. ไม้ผลและไม้ตัดดอก				
1. การจัดหาพันธุ์				
2. การเตรียมหลุมเพื่อปลูกไม้ผล				
3. การเตรียมแปลงเพาะปลูกไม้ตัดดอก				
4. การจัดหาปุ๋ย				
5. การปลูก				
6. การใส่ปุ๋ย				
7. การดูแลรักษา/กำจัดวัชพืช				
8. การตัดแต่งกิ่งไม้ผล				
9. การพ่นสารเคมี				
10. การติดต่อขายผลผลิต				
11. การเก็บเกี่ยวผลผลิต				
12. การขนส่งผลผลิตไปขายตลาดในเมือง				

8. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

กิจกรรม	ระดับการมีส่วนร่วม			
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่มีส่วนร่วม
1. การปลูกป่าเสริม และการป้องกันไฟป่า				
2. การเกษตรบนที่สูงที่ลาดชันทำการเกษตรแบบขั้นบันไดหรือแถบหญ้า				
3. การปลูกพืชหลายชนิดผสมผสานกันในพื้นที่เดียวกันในรอบ 1 ปี				
4. การเตรียมพื้นที่เพาะปลูกโดยการฝังกลบวัชพืชเพื่อเป็นปุ๋ยพืชสด				
5. การจำกัดการใช้สารเคมี				
6. ลดพื้นที่ในการทำไร่เลื่อนลอย				

ตอนที่ 5 ข้อมูลอื่นๆ

1. ความต้องการทั่วไปของสตรีแม่บ้าน

1.1 ต้องการให้รัฐบาลช่วยเหลือด้านการเกษตรแก่ทราวนขาในเรื่องใดบ้าง เพราะเหตุใด ?

1).....

เพราะ.....

2).....

เพราะ.....

3).....

เพราะ.....

1.2 สิ่งที่ต้องการอยากได้หรือขอร้องจากพ่อบ้านเกษตรกรคือ เพราะเหตุใด ?

1).....

เพราะ.....

2).....

เพราะ.....

3).....

เพราะ.....

1.3 ปัจจุบันอยากให้กลุ่มสตรีแม่บ้านรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมเกี่ยวกับการเกษตรในเรื่องใดบ้าง

เพราะเหตุใด ?

1).....

เพราะ.....

2).....

เพราะ.....

3).....

เพราะ.....

2. ปัญหาและอุปสรรคที่ท่านมักพบเสมอในงานการเกษตร

2.1 การเพาะปลูกพืชผัก

1).....

2).....

3).....

2.2 การเลี้ยงสัตว์

1).....

2).....

3).....

2.3 การปลูกไม้ผล และ ไม้ตัดดอก

1).....

2).....

3).....

3. ข้อเสนอแนะ ในการปฏิบัติการเกษตรบนที่สูง

1).....

2).....

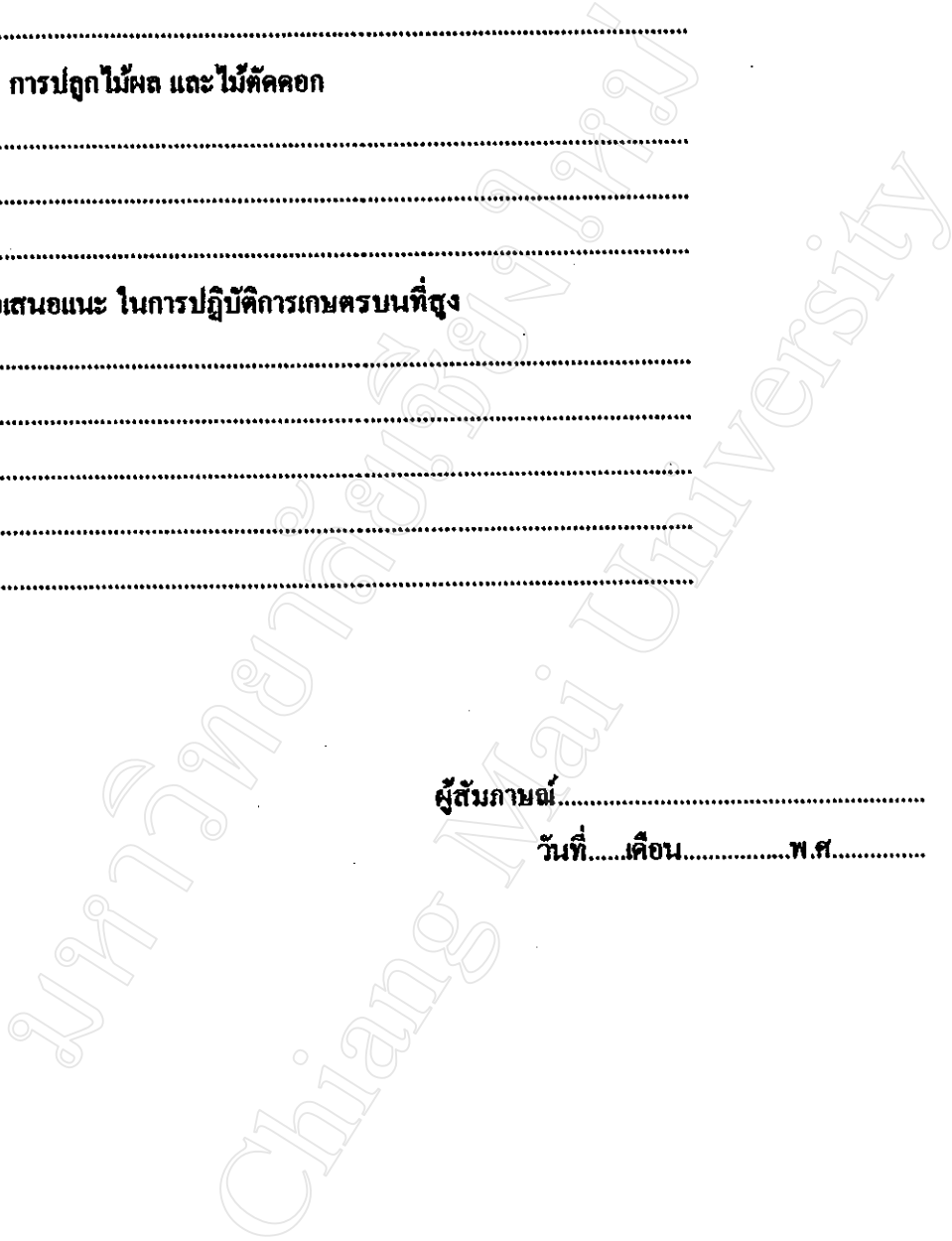
3).....

4).....

5).....

ผู้สัมภาษณ์.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ประวัติและความเป็นมาของชนเผ่าม้ง

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับชนเผ่าม้ง

ม้งเป็นชนเผ่าหนึ่งที่รักความสงบและความยุติธรรม โดยแต่เดิมชอบอาศัยอยู่อย่างโดดเดี่ยวตามบริเวณเทือกเขาที่สูงมีอากาศที่หนาวเย็นในประเทศต่าง ๆ ทางทิศเหนือ ทิศตะวันออก และทิศตะวันออกเฉียงใต้ของทวีปเอเชีย ส่วนในทางมนุษยวิทยาลือว่าม้งเป็นชนเผ่าที่มีชนบทรรมนิยมประเพณีวัฒนธรรม ใกล้เคียงกับชนชาติจีนหรืออีกนัยหนึ่งคือจัดอยู่ในสายตระกูลจีน ซิบต (Sino-Tibetan Stock) ซึ่งมีชนชาติเข้า (เมียน) รวมอยู่ด้วย

คำว่าม้ง (Mong) หรือ ม้ง (Hmong) จากการให้ความหมายของ (กึ่งซุ แซ่ย่าง,¹ 2539) คือกลุ่มหรือเป็นชนชาติในตัวเอง แต่ในขณะที่เดียวกันม้งชอบเรียกตัวเองว่าเป๊ะม้ง และตามด้วยสายสกุลของตัวเอง เช่น เปี้ยม้งย่าง ก็หมายถึงสายสกุลแซ่ย่างเป็นต้น ส่วนความหมายของคำว่า "เป๊ะ" จากนิยายปรัมปรา คือสามในภาษาม้งเพื่อให้เกียรติแก่กษัตริย์ม้งพระองค์หนึ่งมี 3 ศิระนะ (ดูรายละเอียดประวัติม้ง) ถึงแม้ว่าชนเผ่าม้งจะรักความสงบและความยุติธรรม แต่ในยามที่มีศัตรูก่อศึกสงคราม จะเป็นนักรบที่กล้าหาญต่อสู้อย่างกล้าหาญและเหี้ยมโหดเด็ดขาด แต่ม้งจะถูกเรียกจากชนชาติอื่น ๆ ว่า "แม้ว" "เมี้ยว" หรือเมี้ยวเจฮือ (อ่านควบกล้ำ) จากคำจำกัดความกล่าวในภาษาจีนแปลว่า "หนูดาบอด" ซึ่งแตกต่างจากการให้ความหมายผู้ทำการศึกฆ่าที่ผ่าน ๆ มา สาเหตุเนื่องมาจากการก่อทำศึกสงครามกับชนชาติจีน ที่ม้งแพ้สงครามส่วนมาก แต่จากการแตกสามัคคีกันในกลุ่มเหมือนหนูดาบอด ไม่เห็นความสำคัญและความเป็นชาติของตัวเอง ฉะนั้นม้งจึงไม่นิยมให้ใครมาเรียกสรรพนามตัวเองว่า "แม้ว" เมี้ยว หรือ เมี้ยวเจฮือ

ประวัติความเป็นมาและการอพยพของชนเผ่าม้ง

ผู้ทำการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้สัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่และผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับชนเผ่าม้งจากการเล่านิยายปรัมปราและนิทาน แต่ไม่สามารถจำชื่อกษัตริย์ ผู้นำม้ง พ.ศ. และสถานที่การก่อศึกสงครามกับจีน และชื่อกษัตริย์และผู้นำของจีนได้มากนัก แต่พอจะสรุปได้ดังนี้คือ

เริ่มจากกษัตริย์ม้งผู้ครองเมืองหนึ่งซึ่งมีพระมเหสี 7 พระองค์กษัตริย์พระองค์นี้เกิดความไม่พอใจกับพระราชธิดาองค์หนึ่ง จึงขับไล่จากเมืองนี้ไปพระราชธิดาองค์นี้ ได้ตกทุกข์ได้ยากลำบาก จึงได้กราบวิงวอนขอให้เทวดาช่วยเหลือ เทวดาได้ช่วยพระธิดาให้มีบุตรชาย 3 คน จากการรับประทานผลไม้ที่เทวดามอบให้ บุตรชาย 3 คนนี้มีสามศิระนะในคนเดียวกันก่อนที่พระธิดาองค์

1. สัมภาษณ์ นายกึ่งซุ แซ่ย่าง อายุ 64 ปี บ้านใหม่หนองหอย ค.แม่แรม อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่ เมื่อเดือนมิถุนายน 2539 เรื่องที่เล่าเป็นนิทานอิงประวัติศาสตร์

นี้จะเสียชีวิตลง ได้นบชื่อผู้ครองเมืองและทิศทางการกลับสู่เมืองให้บุตรชายทั้งสาม เจ้าผู้เมืองนั้นก็คือ ปู่ของเขา และให้บุตรชายทั้งสามขอสิ่งที่ยากได้จากผู้เป็นมารดา โดยเฉพาะคนที่มิสามศირมะ ขอให้มิปัญญาเฉลียวฉลาด หลังจากผู้เป็นแม่เสียชีวิตลง ทั้งสามคนจึงได้เดินทางตามทีผู้เป็นมารดาบอกไว้ เมื่อทั้งสามพบปู่ของพวกเขาแล้ว ได้เล่าเรื่องทั้งหมดให้ผู้เป็นปู่ทราบ และได้เล่าเรียนหนังสือ คนที่มีสามศिरมะเฉลียวฉลาด มีไหวพริบปฏิพาน อย่างเยี่ยมยอด ในการเล่าเรียน กษัตริย์ผู้ครองเมือง ได้สั่งไว้ว่าหากพระองค์สวรรคตลงให้แต่งตั้งหลานที่มีสามศिरมะขึ้นครองราชแทน เมื่อข่าวได้ทราบถึงพระเมสสิทั้งเจ็ดของพระองค์เกิดความไม่พอใจ หลานทั้งสามจึงหนีออกจากนครนั้นไป และได้ไปเรียนหนังสือกับพระอาจารย์ท่านหนึ่งเป็นเวลา 3 ปี พร้อมกันนั้นได้มีบุตรกษัตริย์จีนได้ร่ำเรียนหนังสือกับอาจารย์องค์นี้ก่อนหนึ่งคน เมื่อได้เวลาอันสมควรครบกำหนดเวลา จึงได้ลาออกเดินทางต่อ และเป็นช่วงเริ่มต้นของการก่อศึกสงครามระหว่างชนเผ่าม้งกับชนชาติจีน หลังจากการทำสงครามเป็นเวลานานไม่มีใครแพ้ ชนะ แต่สภาพการณ์ของชนเผ่าม้งเสียเปรียบ กษัตริย์ผู้ครองเมืองจึงได้สั่งให้ตามหาหลานที่มีสามศिरมะมาช่วยเมื่อหลานคนที่มีสามศिरมะได้ขึ้นครองราชเป็นกษัตริย์ และทำศึกสงครามกับชาติจีนเป็นเวลานาน ผู้คนล้มตายอย่างมหาศาล ไม่มีใครแพ้ชนะสงคราม ฉะนั้นกษัตริย์ทั้งม้งและจีนได้ทำการตกลงสงบศึกสงครามแบ่งเขตแดนการปกครอง กษัตริย์ม้งปกครองเมืองป้างเตอกลาง (มองโกเลีย) กษัตริย์ของจีนปกครองเมืองปี้เจ็ง ความสงบสุข กลับคืนมาอีกครั้ง เมื่อทั้งสองกษัตริย์สวรรคตลง กษัตริย์ทั้งของม้งและจีนที่ขึ้นครองราชต่อ ต่างก็อ้างกรรมสิทธิ์ว่าดินแดนเป็นของตนเอง ดังนั้นจึงเกิดการตรวจสอบหลักฐานการแบ่งเขตแดนจากกษัตริย์ สองพระองค์ก่อนนั้น กษัตริย์ของม้งคือกษัตริย์สามศिरมะจากความมั่งคั่งของทหารชนเผ่าม้ง เมื่อมีการแบ่งเขตแดนกับชนชาติจีนแล้ว ทหารจีนได้ขึ้นหลักเสาหินปักไว้เป็นหลักฐาน ส่วนทหารชนเผ่าม้งใช้ก้อนอุ้มักเป็นจุดๆเป็นหลักฐาน เมื่อตรวจสอบการแบ่งเขตแดนแล้วเหลือแต่ของชนชาติจีน ส่วนของชนเผ่าม้งนั้น ได้ถูกไฟป่าเผาทำลายหมด จึงเป็นสาเหตุการประทุก่อศึกสงครามขึ้นมาใหม่ ขณะเดียวกันชนเผ่าม้งได้แตกแยกออกเป็น 3 กลุ่ม มี 2 กลุ่มได้สวักภักดีกับชนชาติจีน การทำสงครามในครั้งนั้น ม้งแพ้อย่างย่อยยับ และได้แตกกระจายอพยพเข้าสู่เวียตนามและถอยร่อนลงทางตอนใต้คือญานาน ความเป็นกษัตริย์ม้งสิ้นสุดลงที่ป้างเตอกลาง (ภาษาม้ง) ภาษาจีนคือนครม้งเจซื่อไคฟัว คือ ดินแดนของม้ง ปัจจุบันคือมองโกเลีย จากนั้นม้งจึงถูกเรียกว่า "เมี่ยวเจซื่อ" แต่นั้นมา

กลุ่มที่อพยพลงมาทางใต้ของจีนมาสู่มณฑลญานานในปัจจุบัน ได้มีผู้นำอีกครั้งหนึ่งคือ ว่างฟัวซี้ และได้ทำศึกสงครามกับจีนแต่แพ้สงคราม ผู้นำของจีนคือซออี้ ได้สมรสกับ ภรรยาของผู้นำม้ง ต่อมาหว่างหวือซ่าง ได้ทำศึกสงครามกับผู้นำจีน (ซออี้) และได้รับชัยชนะ จึงสถาปนาตัวเองเป็นผู้นำม้งขึ้นปกครองเมืองแทน และได้สมรสกับภรรยาของซออี้ (เดิมภรรยาของว่างฟัวซี้) ครองเมืองจนเสียชีวิตลง ได้มีตระกูลแซ่เต๋า ขึ้นมาเป็นผู้นำขึ้นปกครองเมืองแทน

(ปัจจุบันตระกูลสาขานี้มีอยู่ในเขตเชิงใหม่) และได้ทำศึกสงครามกับจีนเป็นเวลานานไม่มีผู้แพ้ชนะสงคราม จึงได้ทำสัญญาสงบศึก และทำการส่งลูกหลานแต่งงานข้ามเผ่ากันได้ ทั้งนี้ผู้นำม้งคนนี้มีตำแหน่งอยู่ตัวหนึ่งทุกๆ 9 ปี คบไข 9 ฟอง ซึ่งคนจีนเชื่อว่าเป็นสาเหตุที่จีนไม่สามารถชนะสงครามม้งได้ ราชอาณาจักรจึงออกอุบายเพื่อข่มตำแหน่งนั้นไป แล้วทำการคัม 3 วัน 3 คืน จึงนำ กลับมาส่งคืน แล้วติดตามผลปรากฏว่าตำแหน่งไม่สามารถตกไขได้อีก ราชอาณาจักรจึงได้ทำสงครามกับม้งอีกครั้งหนึ่ง อาจเป็นตำแหน่งตัวนี้ที่ทำให้จีนไม่สามารถชนะสงครามม้งได้ เมื่อเกิดการสู้รบฝ่ายพ่ายพ่ายจีน ที่ได้ส่งมาแต่งงานจนเผ่าม้ง ทำการรบกวนต่อสู้จากในเมืองออก และข้างนอกมุกรุกเข้ามา ม้งแพ้สงครามและถูกฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่นี้ ส่วนที่เหลืออพยพเข้าสู่ลาว ประมาณ 300 ปีหรือประมาณ พ.ศ. 2200 เป็นการทำศึกสงครามกันราชอาณาจักรเป็นครั้งสุดท้าย

เมื่อม้งถูกไล่ล่าจึงอพยพขึ้นสู่ภูเขา ถ้าอยู่ที่ราบจะถูกฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ส่วนที่เหลือจะถูกตรวนโซ่ที่คอและแขน (รายละเอียดดูเครื่องประดับของม้ง) จากนั้นผู้นำของจีนและม้งได้ทำการสาบานกันไว้ว่า ในเมื่อม้งเป็นที่ จีนเป็นน้อง แต่ทำไมต้องฆ่าล้างเผ่าพันธุ์กันขนาดนี้ เมื่อม้งตายไปจะกลับเกิดเป็นเสือและจะกลับมาทำร้ายคนจีน (คนม้งเชื่อว่าเมื่อตายลงจะกลายเป็นเสือ ซึ่งได้แก่ตระกูล แซ่ซ่าง แซ่หาง เป็นต้น) ส่วนผู้นำจีนได้สาบานว่า หากวันใดม้งลงสู่พื้นราบจะเจ็บไข้ได้ป่วยล้มตาย จากนั้นม้งจึงอยู่แต่บนภูเขาไม่ยอมลงสู่พื้นราบอีก ตั้งแต่สมัยผู้นำ ของม้งคือตระกูลแซ่เผ่าที่ได้กล่าวมาแล้ว ผู้นำม้งจึงกล่าวว่า ในเมื่อไม่สามารถลงพื้นราบได้สิ่ง ที่จำเป็น ต้องใช้ในชีวิตประจำวันได้แก่ เกลือ ไหม ค้าย่าง ฯลฯ แล้วจะทำอย่างไร ผู้นำจีนตอบม้งว่าไปถึงไหน คนจีนจะนำสิ่งจำเป็นเหล่านี้ตามไปขายให้ถึงที่นั่น จึงเห็นได้ว่าคิดและปัจจุบันม้งอยู่ไกลถึงไหนแต่คนจีนคิดคำนึงนำฝ้ายไหม ค้าย่าง เกลือ ไปขายถึงที่เป็นคู่ตลอดหลายชั่วอายุคนที่ผ่านมา ส่วนคำสาบานของผู้นำจีนที่มีต่อม้ง หลังจากนั้นม้งลงสู่พื้นราบจะเกิดการเจ็บป่วยล้มตาย ความคำสาบแห่ง นู อายุ 82 ปี และพ่อ 62 ปี ของผู้เขียนเล่าว่า เมื่อมีความจำเป็นที่ต้องลงมาหาซื้อ เกลือ เกลือ และในสิ่งที่จำเป็น บางคนต้องเสียชีวิตระหว่างทาง หรือ กลับถึงบนภูเขาต้องล้มเจ็บป่วยเป็นเดือน ๆ ประมาณปี พ.ศ. 2475 - 2500 ตอนอยู่ในเขต อำเภอฝาง และอำเภอสะเมิง จังหวัด เชียงใหม่ (ผู้แต่งจึงเป่า แซ่ซ่าง¹, 2539) และคำสาบดังกล่าวสิ้นสุดลง ประมาณ ปี พ.ศ.2500 ซึ่งจะเห็นได้ว่าหลังจากนั้นม้งจึงค่อย ๆ สามารถ ลงสู่พื้นราบได้ตามลำดับ ประมาณ 30 ปี ที่ผ่านมาเท่านั้น จากการสังเกตความเป็นจริงจะเห็น ได้ว่าบุตรหลานชนเผ่าม้งมีโอกาสได้ลงมาเรียนหนังสือในพื้นที่ราบประมาณ 20 กว่าปีที่ผ่านมานี้เท่านั้น ผู้เขียนเองเป็นรุ่นแรก ๆ ที่ได้มีโอกาสลง

1. สัมภาษณ์ นายจงเป่า แซ่ซ่าง อายุ 82 ปี บ้านใหม่หนองหอย หมู่ที่ 11 ต.แม่แรม อ.แม่ริม จ. เชียงใหม่ เมื่อเดือนมิถุนายน 2539

มาเรียนหนังสือ และมั่งได้เริ่มมีการติดต่อ ปฏิสัมพันธ์กับสังคมพื้นราบ ซึ่งนำไปสู่การพัฒนา ทั้งในโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เพียงไม่กี่ปีที่ผ่านมา

เมื่อย้อนถึงกลุ่มมั่งที่อพยพเข้าสู่ประเทศลาว แล้วเข้าสู่ประเทศไทย พอสรุปดังเขปดังนี้ กลุ่มมั่งที่อพยพเข้าสู่ประเทศลาวส่วนมากอยู่เย็นเป็นสุข และได้ทำสงครามครั้งใหญ่ ประมาณ 350 ปีที่ผ่านมา คือประมาณปี พ.ศ. 2180 เพียงครั้งเดียว (ขกเว้นการทำสงครามการปฏิวัติในประเทศลาวในสมัย นายพลวางเปา พ.ศ. 2518) ได้ทำการสงครามกับลื้อ หรือ ไทลื้อเป็นเวลานานเพราะลื้อมีจำนวนทหารมากกว่าชนเผ่ามั่งหลายสิบเท่า ทั้งสองฝ่ายล้มตายเสียหายอย่างมาก ซึ่งมั่งกำลังตกอยู่ในสภาพการณ์เสียเปรียบ ในขณะที่มั่งกลุ่มหนึ่งได้อพยพหลบหนีภัยสงครามเข้าไปในด้า ได้เห็นปืนใหญ่อยู่ 3 กระบอก 2 กระบอกใหญ่ไม่สามารถที่ขยับเคลื่อนไหวได้มีเพียงกระบอกเล็กที่สามารถขยับเคลื่อนไหวได้ แต่ไม่สามารถยิงได้ จากนั้นมั่งได้บนบานควายเผือกตัวผู้ 13 ตัว (ในสังคมมั่งการบนนั้นหากเป็นสัตว์ใหญ่ มักนิยมสัตว์ที่เป็นเผือก เช่น ควาย วัว ช้าง ขกเว้นสัตว์เล็กเช่น หมู ไก่ ไม้เนียม) จึงสามารถยิงปืนกระบอกเล็กมาได้ และอนุภาพของการยิงร้ายแรงมาก เพราะลื้อว่าเป็นปืนเทวดา จากนั้นจึงทำการสู้รบกับไทลื้อต่อ จากแหล่งข่าวผู้เล่าผู้แก่กล่าวว่า สู้รบมาถึงเมืองเชียงแสน แต่หลักฐานไม่แน่ชัด ว่าในปัจจุบันคือ อ. เชียงแสน จ.เชียงรายหรือไม่ ในที่สุดไทลื้อแพ้สงครามสงบศึก มั่งลอบทัพกลับเข้าสู่ประเทศลาว แต่ระหว่างการลอบทัพกลับนั้น ไทลื้อหักหลังรวบรวมพลทำสงครามกับมั่งอีกครั้ง และการทำสงครามในครั้งนั้นเกิดการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ โดยมั่งทำการฆ่าไทลื้ออย่างเหี้ยมโหดในประวัติด่าที่มีมาของการทำสงครามของมั่ง เด็กเล็กแดงรู้ว่าเป็นผู้ขายถูกฆ่าทั้งหมด แม้แต่สตรีที่ตั้งท้องต้องฆ่าแม่ด้วยจนไทลื้อแพ้สงคราม และถูกฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ส่วนหนึ่งได้อพยพมาเมืองไทย และผู้นำของมั่งคนสุดท้ายเสียชีวิตในสนามรบครั้งนี้ คือสายตระกูลแซ่หาง ซึ่งเป็นครั้งสุดท้ายของการทำสงครามของมั่ง

จากนั้นอพยพเข้าสู่ประเทศไทยโดยประมาณ 200 ปีที่ผ่านมา จากหลักฐานที่น่าเชื่อถือได้จากการทำสงครามระหว่างมั่งกับไทลื้อคือ เรือสายตระกูลแซ่หาง ซึ่งปัจจุบันยังมีอยู่ใน จ. เชียงใหม่ และที่สำคัญพิธีการบวงสรวง เช่นไหว้ ค่ายควายเผือกต่อปืนกระบอกนั้น แต่เนื่องจากเวลาผ่านมานาน ในปี 2538 เช่นไหว้ค่ายควายเผือก 1 ตัว พร้อมดอกไม้ กระดาษเงินกระดาษทอง และสถานที่ขอเป็นเพียงแหล่งที่มีหน้าผาและถ้ำ ดังนั้นพิธีกรรมอันนี้จึงถูกประกอบขึ้นที่อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

จากประวัติความเป็นมา การต่อสู้และการอพยพของชนเผ่ามั่งจากนิยายปรัมปรา นิทานดั่งที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่ไม่สามารถที่จะยืนยันถึงความเชื่อถือได้มากนัก ดังนั้นจึงได้ทำการ

ค้นคว้าหาข้อมูลเพิ่มเติม จากผลงานการศึกษา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชนเผ่าม้งดังนี้

ประวัติการอพยพจากการศึกษาของ ลีต้งกู่ (Dr. Li Ting Gui) อ้างโดยเลอภพ (2536) สรุปได้ว่าการอพยพครั้งใหญ่ ๆ ในอดีตถึงปัจจุบันมีทั้งสิ้น 4 ครั้ง ดังนี้คือ

ครั้งที่ 1 อพยพออกจากบริเวณทางใต้ของสองฝั่งแม่น้ำเหลือง (ฮวงโห) (Southern Portion of the Yellow River)

ราว ๆ 5,000 ปี ที่ผ่านมา ม้งได้อาศัยอยู่ 2 ฝั่งทางตอนใต้ของแม่น้ำเหลือง ในขณะนั้นม้งมีชื่อเรียกว่า ทุตี้ (Tyuj liv) ชนกลุ่มทุตี้ ซึ่งเป็นชนกลุ่มแรกที่รู้จักใช้ทองสัมฤทธิ์ (Brouze) รู้จักปลูกข้าว และการเลี้ยงปลาในนาข้าว ประชากรทุกคนมีความผาสุกภายใต้การปกครองของกษัตริย์ ฉียู (Chi Yu)

ในขณะที่เดียวกันได้มีชนกลุ่มหนึ่งคือ ฮั่น (Huan) อพยพมาจากทางทิศตะวันตกเข้ามาอยู่ในบริเวณของชนกลุ่มทุตี้ ผู้นำของชนกลุ่ม ฮั่น คือ ห่าหย่า (Huan Yuan) ทั้งสองกลุ่มนี้อยู่ด้วยกันไม่นาน เกิดความขัดแย้งกันจนถึงขั้นสู้รบกัน ผลสุดท้ายชนกลุ่มทุตี้ได้พ่ายแพ้แก่กลุ่มชาวฮั่น ทั้งนี้เพราะกลุ่มทุตี้มีประชากรน้อยกว่า อีกทั้งเป็นเกษตรกรชาวไร่ชาวนา จึงถอยร่นลงทางใต้ใกล้กับแม่น้ำแยงซี (tangse River)

ครั้งที่ 2 อพยพออกจากบริเวณปกครองม้ง "San Miao"

หลังจากการอพยพลงมาจากทางตอนใต้ ได้รวมกับชนพื้นเมือง "San Miao" ขึ้น คนม้งและชนพื้นเมืองมีความรักใคร่อย่างแน่นแฟ้น คนม้งจึงเรียกกลุ่มนี้ว่า "จิน" (Suay) แต่กลุ่มฮั่นยังคงติดตามทำร้ายฆ่าฟันคนม้งต่ออีก คนม้งได้แตกออกเป็น 3 กลุ่ม หนึ่งในปัจจุบันคือ มณฑลกลางสี่ (Guang-ti) มณฑลกลางใจและมณฑลยูนาน (Yuu-nan) อีกส่วนหนึ่งหนีร่นลงทางตะวันตกมุ่งหน้าไปยัง San Wei ซึ่งใกล้กับประเทศมองโกเลีย และตอนหลังได้อพยพลงมายู่ในมณฑลเสฉวน (Si Chuan) ทางทิศตะวันออกของกวางโจว (Gui Zhou) และทางใต้ของมณฑลยูนาน (Yuu-nan)

ครั้งที่ 3 อพยพออกจากการปกครองของกษัตริย์จิว (Chou Kingdom/Chou State)

ประมาณ 1,000 ปีก่อนคริสกาลประชาชนได้แก่กลุ่มชน 7 กลุ่ม ซึ่งแยกตัวเองออกเป็นประเทศปกครองและในจำนวน 1 ใน 7 ประเทศนั้นมีม้งเป็นประเทศหนึ่ง มีกษัตริย์ชื่อว่า จู ซึ่งมีอยู่ 2 คน ในตระกูลซังหรือแซ่ไฉ้ง คนที่ 1 ชื่อ ซงยี่ คนที่ 2 ชื่อ ซงจิ

ปี ค.ศ. 221 ได้มีชนกลุ่มจิน (China) ได้เข้าต่อสู้แย่งชิงประเทศของกษัตริย์จิว จนพ่ายแพ้ คนม้งจึงได้แตกกระส่าระสาออกไปที่ต่าง ๆ มีกลุ่มหนึ่งถูกขับขึ้นต่อสู้ อีกกลุ่มหนึ่งถอยร่นลงไปอยู่กับกลุ่มม้งในมณฑลกลางใจ เสฉวนและมณฑลยูนาน

ปี ค.ศ.1640-1919 ได้มีม้งส่วนหนึ่งอพยพลงมายู่ในกลุ่มประเทศอินโดจีน (Indochina) ทางตอนใต้ของประเทศ เวียดนาม ลาว ไทย

ครั้งที่ 4 ปี ค.ศ.1970-1975 การอพยพออกจากประเทศลาว

ระบบการปกครองคอมมิวนิสต์ได้แผ่ขยายสู่กลุ่มประเทศอินโดจีน ทำให้กลุ่มม้งในลาวต้องแตกกระจายไปทั่วโลก การอพยพของม้งในครั้งนั้นนับได้ว่ามากที่สุดและไปไกลที่สุด ได้ไป อาศัยอยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส ออสเตรเลีย แคนาดา อาร์เจนตินา กิยาม่า ฝรั่งเศส (France Guyane) และอิตาลี

การอพยพเข้าสู่ประเทศไทย

ชนเผ่าม้งกลุ่มแรกที่อพยพเข้าสู่ประเทศไทยนั้นไม่มีหลักฐานใด ๆ บ่งชี้ได้ชัดเจน เอกสารของสถาบันวิจัยชาวเขาคาดว่าเริ่มต้นอพยพเข้ามาทางตอนเหนือของประเทศไทย ในราวปี พ.ศ. 2387-2417 จุดที่เผ่าม้งเข้ามามี 3 จุด คือ

จุดที่ 1 เข้ามาทางห้วยทราย-เชียงของ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือสุด เป็นจุดที่เข้ามาก่อน และเข้ามามากที่สุด หลังจากนั้นได้แยกย้ายกระจัดกระจายไปตามแนวทอดของเส้นแวงมุ่งไปทางทิศตะวันตกสู่จังหวัดเชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ตาก และสุโขทัย

จุดที่ 2 เข้ามาทางไชยบุรี ปัว และทุ่งช้าง เขตอำเภอปัว และอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน แล้วบางกลุ่มได้อพยพลงสู่ทางใต้และทางตะวันตกเข้าสู่จังหวัดแพร่ พินัญโลก เพชรบูรณ์ กำแพงเพชร และจังหวัดตาก

จุดที่ 3 เข้ามาทางภูคา - นาแห้ว และค่าน้ำขี้ อำเภอค่าน้ำขี้ และอำเภอค่าน้ำขี้ จังหวัดเลย แล้วบางกลุ่มได้เข้ามาสู่จังหวัดเพชรบูรณ์ในที่สุด ศูนย์ (2524 : อ้างโดยประสิทธิ์, 2531)

เผ่าม้งในประเทศไทยประกอบด้วยกลุ่มย่อย 3 กลุ่ม โดยอาศัยจากลักษณะของเครื่องแต่งกาย และภาษาพูดเป็นหลัก คือ

1. ม้งจ๊าะ (Blue Hmong) แปลว่า ม้งน้ำเงินหรือม้งเขียว มักถูกเรียกในชื่อภาษาไทยว่า แม้วดำ แม้วลาย แม้วน้ำเงิน เป็นต้น ลักษณะของเครื่องแต่งกายที่เด่นชัดคือ ผู้ชาย นุ่งกางเกงสีดำเป่าขามาก ส่วนผู้หญิงนุ่งกระโปรงลายดอก ภาษาพูดบางคำจะแตกต่างไปจากม้งขาว ตลอดจนคำพูดของม้งน้ำเงินยาวกว่าม้งขาว

2. ม้งเคื้อะ (White Hmong) แปลว่า ม้งขาว หรือแม้วขาว ลักษณะของเครื่องแต่งกายที่เด่นชัดคือ ผู้ชายนุ่งกางเกงที่มีขนาดเป่าสั้น เขาเป็นรูปทรงกระบอกหรือกางเกงขาก๊วยของจีน ส่วนผู้หญิงนุ่งกางเกงเช่นเดียวกับผู้ชาย สมัยก่อนผู้หญิงนุ่งกระโปรงสีขาวล้วน ๆ (เป็นที่มาของชื่อ) ในสมัยปัจจุบันนุ่งกระโปรงเฉพาะงานพิธีทางประเพณีที่สำคัญเท่านั้น เช่น เทศกาลขึ้นปีใหม่ พิธีแต่งงานและสำหรับแต่งศพผู้หญิง เป็นต้น

จากประวัติศาสตร์ของชนเผ่าม้งได้กล่าวไว้ว่า ม้งจ๊าะ และม้งเคื้อะ ก็คือกลุ่มเดียวกัน แต่ภายหลังจากม้งแพ้สงครามแก่ชนชาติจีน และถูกฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในดินแดนของม้งที่ม้งเรียกว่า ป้างเต

อหาลัง จีนเรียก มังเจซื่อโคพิ้ว หรือมองโกเลีย มังกลุ่มนี้ได้เปลี่ยนเครื่องแต่งกายให้แปลกไปจากเดิมเพื่อมิให้ถูกไล่ล่าจากชนชาติจีน โดยเฉพาะผู้หญิงนำผ้าโขกขุยขึงที่พอกแล้วเป็นสีขาวแต่ยังไม่ได้ลงสีสิ่งย้อมลายให้เป็นสีคำมาคิดเป็นกระโปรงใส่ ซึ่งเป็นชุดสีขาวล้วน ๆ จากการสัมภาษณ์ผู้เฒ่าจงเป่า แซ่ย่าง (พ.ศ.2539)

3. มังกัวป้า แปลว่า มังแขนปล้อง หรือแขนลาย มีเครื่องแต่งกายที่เห็นเด่นชัดคือ ผู้ชายแต่งกายเหมือนผู้ชายม้งเคื้อะ แต่ผู้หญิงจะแตกต่างผู้หญิงม้งเคื้อะ คือที่แขนเสื้อจะมีผ้าเย็บเป็นลายปล้องตัดขวางตั้งแต่บ่าลงไปถึงข้อมือของแขนทั้งสองข้าง มังกัวป้า พบตามศูนย์ อพยพในประเทศไทยซึ่งอพยพมาจากประเทศลาวหลังจากปี พ.ศ. 2519 ใช้ภาษาพูดเหมือนม้งเคื้อะ ประสิทธิ์ (2531 : อ้างโดยเลขอพ, 2536)

ตระกูลแซ่ม้งในเมืองไทย

จากการสำรวจที่ผ่านมามีพบว่า แซ่ของม้งในเมืองไทยมีประมาณ 14 แซ่ คือ แซ่ว่าง ย่าง ลี เฒ่า ไช้ ง่อ วือ จาง ค้าง เล่า กง หาง และแซ่เส

สาเหตุของการมีแซ่ในม้งและจีนคือ แซ่หมายถึง วงศ์ตระกูลนั้น ๆ ที่สืบทอดต่อกันมาของแต่ละสายตระกูลจากนิยายปรัมปรา สรุปได้ว่าหลังจากโลกโลกาวินาศถูกน้ำท่วมจนผู้คนตายหมดเหลือเพียง 2 พี่น้องคือชายหนึ่งหญิงหนึ่ง ครั้นจะแต่งงานกันก็เป็นพี่น้อง จากนั้นจึงปรึกษากันตกลงให้ทั้งสองนำแผ่นหินทรงกลมคนละแผ่นแล้วถลึงจะไหลเขาเข้ามาหากันหากของฝ่ายน้องสาวหายแล้วของพี่ชายคว้าทับกันแสดงว่าแต่งงานกันได้ หลังจากการถลึงแล้วปรากฏว่าฝ่ายน้องสาวหายของพี่ชายคว้าทับกัน จึงแต่งงานกัน ต่อมาตั้งท้องและคลอดมาเป็นก้อนเนื้อทรงกลมไม่มีหัวแขนและขา จึงได้ปรึกษากับพระอินทร์ พระอินทร์ทรงตรัสว่าให้ทำการสับเป็นชิ้นส่วนแล้วนำไปแขวนบนยอดคันทันอย่าง เป็นตระกูลอย่าง แขนวนยอดคันทันพร้าวเป็นตระกูลแซ่ไช้ แขนวนคันทัน เป็นตระกูลแซ่มัว แขนวนยอดคาง เป็นตระกูลแซ่ว่าง ยอดเล่อเป็นตระกูลแซ่กือ เป็นต้น หลังจากนั้นรุ่งอรุณของวันใหม่ที่ลานทุ่งมีควันไฟเต็มไปหมดของครอบครัวเล็ก ๆ จากก้อนเนื้อที่สับ เป็นชิ้นส่วนนั่นเอง

ข้อสันนิษฐานบางประการเกี่ยวกับเชื้อสายเครื่องแต่งกายของม้งในทางประวัติศาสตร์

1. เครื่องแต่งกายชุดประจำเผ่าม้ง มีเครื่องแต่งกายที่แตกต่างระหว่างม้งจื้อะ และม้งเคื้อะ สำหรับผู้ชายจะเห็นได้ชัดที่กางเกง โดยที่กางเกงของผู้ชายม้งจื้อะจะมีลักษณะเป็นกางเกงหย่อนมาก ขากางเกงบริเวณส่วนบนกว้างมากและมีขอบปลายแคบติดกับกางเกงของม้งเคื้อะ ซึ่งเป็นกางเกงจีนหรือทางภาคเหนือ เรียกว่า กางเกงสามตุก ส่วนเสื้อม้งเคื้อะ ชายเสื้อสั้นมากกว่าของม้งจื้อะ การสวมเสื้อจากป้ายจากด้านขวาไปด้านซ้าย สำหรับเครื่องแต่งกายหญิงม้งจื้อะกระโปรงอัด

พหุทวิจบตลอดตัว มีลวดลายจี๋ฝิ่งด้วย เทคนิคแบบมาเต๊ะต่อชายกระโปรง ด้วยลวดลายปิดรอบตัว แต่กระโปรงมั้งเคื้อจะเป็นสีขาวทั้งผืนจบรอบตัว ระยะเวลาตั้งแต่เฉพาะงานสำคัญเท่านั้น ส่วนในชีวิตประจำวันผู้หญิงมั้งเคื้อนุ่งกางเกงจีนเหมือนผู้ชาย ขณะที่เคื้อเป็นแขนขวามีคอปกกะลาตี ชายเสื้อขาว มีข้อแตกต่างในรายละเอียดปลีกย่อยและลวดลายต่าง ๆ ระหว่างสองมั้งนี้ ศูนย์วิจัยชาวเขา (2526 : 135-136) จากการสันนิษฐานของชนเผ่ามั้งกล่าวว่าลวดลายที่ปักถักร้อยสวยงาม ชายกระโปรงของมั้งจื้อนั้นเป็นภาษาเขียนของมั้ง แต่ภายหลังจากที่มั้งแพ้สงครามแก่ชนชาติจีนที่มองโกเลีย และถูกฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ตำราหนังสือถูกเผาทำลายส่วนที่ชนไปได้อีกก็เกิดการสูญหาย และไม่มีเวลาในการสอนให้แก่ลูกหลาน เวลาส่วนมากก็ทำศึกสงคราม และการอพยพจึงได้ตกลงที่จะปักตัวอักษรไว้ที่ชายกระโปรง เมื่อยามสงบศึก อยู่เป็นหลักแหล่งแล้วค่อยเรียนสอนใหม่ แต่เผ่ามั้งต้องเสียเวลานานมาก การทำสงครามและการอพยพจนล้มภาษาเขียนของตัวเอง สืบทอดเหลือแต่ลวดลายที่สวยงามไว้เท่านั้น สัมภาษณ์ผู้แต่งงเปา (2539)

2. เครื่องประดับ มั้งนิยมประดับเครื่องเงินต่าง ๆ เช่น กำไลคอ กำไลมือ สร้อยประอบ กำไลคอ และแหวน เครื่องประดับเช่นเดียวกับเครื่องแต่งกายที่ได้กล่าวมาข้างต้นหลังจากมั้งแพ้สงครามในครั้งนั้น มั้งถูกชนชาติจีนทรวนโซ่ที่คอ แขนและขา เพื่อเป็นสัญลักษณ์แห่งความพ่ายแพ้และเป็นทาส เมื่อเวลาผ่านไปลูกหลานได้ถามถึงพ่อแม่กับโซ่ที่ถูกทรวน กลัวลูกหลานอายุจึงตอบได้เพียงแต่ว่าเป็นเครื่องประดับความสวยงาม ฉะนั้นมั้งจึงได้นำเงินมาตีเป็นกำไลคอ มือ และแขนใส่ให้ลูกหลาน แต่นั้นมาจึงเป็นเครื่องประดับประจำเผ่ามั้ง

ภาษาพูดและเขียน

ภาษาพูดและภาษาเขียนของชนเผ่ามั้งที่ไว้กันอยู่ในประเทศไทยสามารถแบ่งออกเป็น 2 ภาษา คือ ภาษาที่ใช้โดยมั้งจื้อกับภาษาที่ใช้โดยมั้งเคื้อ และมั้งกัวบ่าซึ่งโดยทั่วไปแล้วภาษาถิ่นของทั้งสองมิได้มีความแตกต่างกันมากจนเป็นอุปสรรคในการติดต่อสื่อสาร ลักษณะเด่นของภาษามั้งคือเป็นภาษาที่เป็นคำโคด ในแต่ละคำประกอบด้วย พยัญชนะ สระวรรณยุกต์ ไม่มีตัวสะกดอยู่ท้ายพยางค์ การเรียงคำมีลักษณะเหมือนภาษาไทย คือประธาน กริยา และกรรม และเป็นภาษาที่มีลักษณะนามเช่นเดียวกับภาษาไทย ในปัจจุบันมั้งไม่มีภาษาเขียนเป็นของตัวเอง แต่โดยการดัดแปลงจากตัวอักษรภาษาอังกฤษจากมิชชันนารี เป็นภาษาเขียนสำหรับมั้งในการ สื่อสารติดต่อ แต่ไม่แพร่หลายมากนัก มักจะใช้กันในกลุ่มมั้งที่มีการศึกษามากกว่า

ประเพณีและวัฒนธรรม

ชนเผ่าม้งมีประเพณีวัฒนธรรมและความเชื่อถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง ซึ่งไม่เหมือนกับชนเผ่าอื่น ๆ จากการที่ม้งเป็นผู้ที่มีลักษณะชอบความเป็นอิสระ ชื่อดั้งเดิม ยุติธรรม รักความสงบ ตั้งบ้านเรือนอยู่อย่างโดดเดี่ยว มีจำนวนครัวเรือนไม่มากนัก มักจะตั้งบ้านเรือนเป็นหย่อมตามตระกุดแห้งหรือเครือญาติเสียส่วนใหญ่ เวลาส่วนใหญ่ของเผ่าม้งอยู่กับการทำไร่ทำสวน ไม่ค่อยมีกิจกรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะของการมีส่วนร่วมชุมชนมากนัก นอกจากประเพณีปีใหม่ และพิธีกรรมอย่างที่สามารถทุกคนต้องปฏิบัติคือและเข้ามามีส่วนร่วมอย่างพร้อมเพรียง

ประเพณีที่ชนเผ่าม้งจะยึดถือปฏิบัติกันสามารถแยกออกได้ 3 ส่วน ดังนี้คือ

1. ประเพณีที่เป็นสิริมงคล

(1) ประเพณีที่แสดงถึงความสุขสดชื่น สมหวังปรารถนา เช่นประเพณีปีใหม่ พิธีเรียกขวัญ และการตั้งชื่อเด็กเกิดใหม่ พิธีแต่งงาน

(2) ประเพณีเรียกขวัญให้หายจากการเจ็บไข้ได้ป่วย โดยไม่มีทราบสาเหตุ พิธีที่ทำกันคือ การชูกขวัญ การทำสะพานเรียกขวัญเข้าบ้าน พิธีผีกบฏว้าว ฯลฯ

2. ประเพณีการทำบุญเมื่อผลิตผลทางการเกษตรในฤดูกาลออกใหม่ เช่นประเพณีการกินข้าวใหม่ แต่งาน และการกินข้าวโพคใหม่

3. ประเพณีที่เป็นอัปมงคล เช่น พิธีศพ พิธีปลงศพวิญญาณผู้คนตาย

ความเชื่อและศาสนา

ความเชื่อและศาสนาของชนเผ่าม้งนั้นแยกออกจากกันได้ยาก เพราะพิธีกรรมทางศาสนาแทบจะทุกอย่างอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อเป็นหลัก ศาสนาที่ชนเผ่าม้งนับถือ การนับถือผี (Anamism ผสมกับการบูชาบรรพบุรุษ (Ancestor Workshop) ศาสนะสำคัญของระบบความเชื่อดังกล่าวได้แก่ ความเชื่อในเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติ (Supernatural) อย่างไรก็ตามมิได้หมายความว่าชนเผ่าม้งมองปรากฏการณ์หรือพฤติกรรมต่าง ๆ ว่าอยู่ภายใต้การบงการของอำนาจเหนือธรรมชาติทั้งสิ้น แต่หมายความว่าเชื่อเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติยังมีความสำคัญอยู่ในวัฒนธรรมของชนเผ่าม้ง สิ่งเหนือธรรมชาติตามระบบความเชื่อของม้งสามารถแบ่งออกได้ เป็น 2 ชนิดคือ

1. ความเชื่อเรื่องภูตผี ปีศาจ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งสามารถให้ทั้งคุณและโทษแก่มนุษย์ได้ ในวัฒนธรรมม้งแบ่งออกเป็น 4 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ผีบรรพบุรุษ ผีเรือนเจ้าที่และผีป่า ผีบรรพบุรุษเป็นผีที่คอยคุ้มครองและติดตามบุคคลตลอดเวลาไปในทุกหนทุกแห่ง ผีเรือนเป็นฝ่ายช่วยป้องกันและคุ้มครองสมาชิกในครัวเรือนให้อยู่เย็นเป็นสุข อย่างไรก็ตามถ้าหากขาดการบูชา เอาใจใส่ในการเซ่นไหว้หรือมีการลบหลู่ดูหมิ่นผีในเรือนก็จะลงโทษสมาชิกในครัวเรือนได้โดยการทำให้เกิดการเจ็บป่วย ซึ่งหาสาเหตุของโรคไม่ได้ เจ้าที่ในภาษาม้งเรียกว่า เซ่ง

เต้เซ็งเซอ ซึ่งมักมีการบนบานหรือขอพรเมื่อมีการเปลี่ยนที่อยู่ใหม่ เปิดพื้นที่ทำการเกษตรใหม่ และในพิธีฝังศพ ส่วนผีป่านั้นเป็นฝ่ายร้ายมักก่อให้เกิดความเจ็บป่วย ภัยพิบัติแก่มนุษย์ ได้แก่ ผี ความป่าเขา แม่น้ำลำธาร หนอง บึง และต้นไม้ใหญ่ เป็นต้น

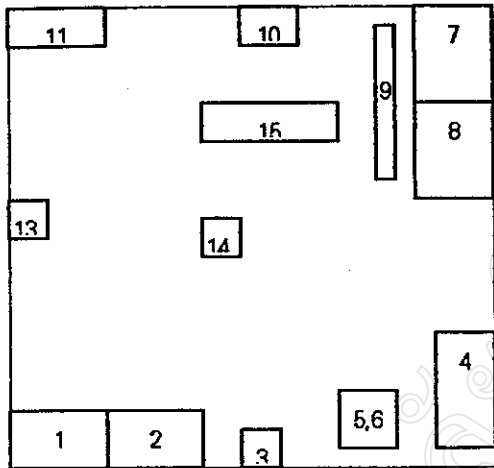
2. ความเชื่อเรื่องขวัญหรือวิญญาณ เป็นสิ่งเหนือธรรมชาติอย่างหนึ่ง ชนเผ่าม้งเรียกว่า "ปลีฮ์" (Plig) ซึ่งเรียกว่าเป็นขวัญหรือวิญญาณที่สถิตอยู่ในร่างกายมนุษย์ เมื่อมีเหตุการณ์ทำให้ต้องตกใจ หรือหวาดกลัวขวัญจะออกไปจากร่างกายของมนุษย์ ก่อให้มนุษย์เกิดอาการเจ็บป่วย โดยสาเหตุของการเป็นโรคไม่ได้ จึงต้องมีการบำรุงรักษาขวัญหรือผูกขวัญอยู่เสมอ และจัดให้มีพิธีเรียกขวัญ กลับมาเมื่อพบว่าขวัญได้หนีออกจากร่างกายไปแล้ว เป็นต้น

อาการเจ็บป่วยอันเนื่องมาจากผีและขวัญซึ่งสาเหตุของการเป็นโรคไม่พบดังกล่าว เกิดขึ้น กับชีวิตชนเผ่าม้งบ่อย ๆ ทำให้ต้องใช้สัตว์เลี้ยง เช่น ไก่ แพะ หมู ในการเซ่นไหว้ เพื่อไล่ขวัญคนป่วยกลับมาโดยผ่านทางหมอมผี (จือแง็ง) การฆ่าสัตว์ในพิธีดังกล่าวนอกจากจะได้ประโยชน์ในด้าน ขวัญและกำลังใจของผู้ป่วยแล้วยังจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ป่วยและสมาชิกในครัวเรือนด้วยคือ ไข่ เนื้อสัตว์เป็นอาหารสำหรับบริโภคภายในครัวเรือน ประสิทธิ์ (2531 : อ้างโดย เลอภพ, 2536 103-105)

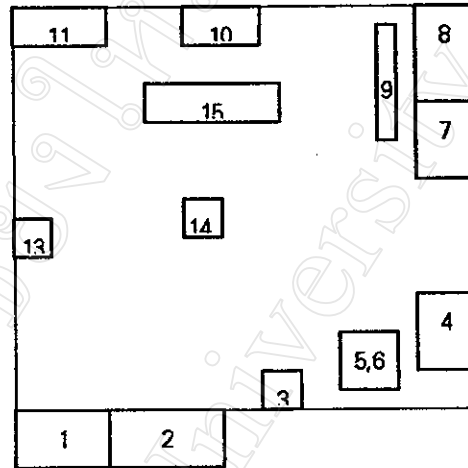
จากการที่ได้กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งในชีวประวัติศาสตร์การดำรง ชีวิตของชนเผ่าม้งเท่านั้น ในส่วนของรายละเอียดนั้นสลับซับซ้อนมากยากแก่การที่จะทำความเข้าใจ และศึกษาให้รู้เห็นประจักษ์ได้ อันเนื่องมาจากชนเผ่าม้งไม่มีหนังสือภาษาเห็นเป็นตัวอย่าง ในการจดบันทึกไว้แต่ความจำเป็นในการถ่ายทอดสู่รุ่นต่อรุ่น (Generation) ซึ่งมีการขาด ตกบทพร่องก็ มาก ขณะเดียวกันชนเผ่าม้งในแต่ละตระกูลในแต่ละภูมิภาค มีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และการถือปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไปด้วย ฉะนั้นการที่จะยืนยันถึงความถูกต้องของแต่ละ ตระกูลและภูมิภาคนั้นไม่เด่นชัด แต่ส่วนใหญ่อยู่ตรงที่ข้อตกลงกันในการยอมรับซึ่งกันและกัน เป็นหลัก การที่จะศึกษาให้รู้ถึงแก่นแท้ของชนเผ่าม้ง มิใช่เป็นสิ่งที่ง่าย แม้แต่ในสังคมชนเผ่าม้ง ยังไม่สามารถยืนยันถึงสิ่งที่เป็นปทัสถานในการถือปฏิบัติขั้นพื้นฐานในสังคม โดยส่วนรวมได้

ลักษณะบ้านและโครงสร้างบ้านของมัง

มังจิวะ

มังเคื้อะ

- 1, 2 ห้องนอน
- 3 ประตูหลักด้านหน้า
- 4 ที่ยกพื้นสำหรับแขกที่มาพักอาศัย
- 5,6 เตาไฟเล็กและหิ้งเก็บของ
- 7, 8 ห้องเก็บข้าวโพดและข้าว
- 9 ครกกระเดื่องตำข้าว
- 10 หิ้งผีเรือน
- 11 ชั้นวางเครื่องครัว
- 12 เตาไฟใหญ่
- 13 ประตูเล็กด้านข้าง
- 14 เสากลางบ้าน
- 15 โต๊ะอาหาร

วัสดุ การสร้างบ้านในสมัยก่อนขึ้นอยู่กับวัสดุในท้องถิ่นที่มีอยู่ ฝาบ้านทำด้วยไม้ไผ่สานติดกัน หลังคาทำด้วยหญ้าคาหรือกระเบื้องไม้ ตัวบ้านปลูกคร่อมลงบนดินโดยใช้พื้นดินเป็นพื้นเรือน และต้องเป็นชั้นเดียว ตำแหน่งและ โครงสร้างของแต่ละตระกูลมีความแตกต่างกันไปบ้าง แต่ต้องยึดถือสายตระกูลเป็นหลักไม่สามารถเปลี่ยนโครงสร้างและตำแหน่งได้ ในปัจจุบันความเจริญด้าน วัสดุ การคมนาคมสะดวก โครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง แปรเปลี่ยนไป จึงมีการใช้วัสดุ ใหม่ในการสร้างบ้าน เช่น กระเบื้อง ซีเมนต์ ไม้แผ่นเรียบ เป็นต้น และสิ่ง สำคัญการสร้างบ้าน แบบสมัยใหม่ แต่ยังคงสร้างบ้านแบบดั้งเดิมต่างหากอีกหลังเพื่อประกอบพิธี กรรมต่าง ๆ

ที่ตั้งหมู่บ้าน

การที่จะสร้างหรือตั้งหมู่บ้านนั้นชนเผ่าม้งผู้ที่มีความรู้ความชำนาญในเรื่องการดูภูมิประเทศ หรือฮวงจุ้ย ต้องตรวจสอบสภาพภูมิประเทศว่าเหมาะสมในการตั้งหมู่บ้านหรือไม่ เมื่ออยู่แล้วเกิดภัย พิบัติต่าง ๆ หรือไม่ เป็นต้น โดยดูลักษณะภูเขาที่ล้อมรอบที่จะสร้างตั้งหมู่บ้าน ลักษณะการไหล ของน้ำในลำห้วย ทิศทางการหันหน้าประตูบ้าน (จะหันตามใจชอบมิได้) และช่องลม

องค์กรในสังคมม้ง

เมื่อกล่าวถึงองค์กรในสังคมม้ง ถ้าพิจารณาอย่างผิวเผินแล้วดูเหมือนจะ ไม่มีองค์กรที่มี ลักษณะเป็นกลุ่มก้อนและมีโครงสร้างที่แน่นอนและชัดเจนเหมือนในสังคมทั่วไปที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ แต่เมื่อพิจารณาโดยละเอียดแล้วจะพบว่าสาเหตุที่โครงสร้างทางวัฒนธรรมและระบบคามเชื่อ ไม่ค่อยเปลี่ยนไวเหมือนชาวเขาเผ่าอื่น การที่ในสังคมม้งสามารถปรับตัวเข้ากับระบบเศรษฐกิจสมัย ใหม่ได้รวดเร็วและการที่มักจะมี ความแตกแยกกันเองภายในชุมชนและสังคมในอดีตและปัจจุบัน อันเป็นสาเหตุหนึ่งที่มีการอพยพโยกย้ายที่อยู่อาศัยอยู่บ่อย ๆ ในอดีตนั้นต่างก็เป็นผลสืบเนื่องมาจากระบบโครงสร้างในองค์กรม้งที่มีลักษณะซับซ้อนและเข้มแข็งทั้งสิ้น

เมื่อพิจารณาโดยเริ่มจากตัวบุคคลออกไปสู่ระบบครอบครัวและชุมชนที่ห่างออกไปนั้นจะ พบว่ามีการแบ่งออกเป็นกลุ่มที่สืบทอดบรรพบุรุษเดียวกัน กลุ่มนับถือผีเดียวกัน กลุ่มตระกูลเดียวกัน กลุ่มเครือญาติต่างตระกูล และกลุ่มอื่น ๆ ที่ไม่เป็นทางการ เป็นต้น กลุ่มเหล่านี้นับได้ว่า เป็น องค์กรพื้นฐานหรือดั้งเดิมในสังคมม้ง นอกเหนือจากกลุ่มดังกล่าวนี้แล้วในปัจจุบันยังมีองค์กร แบบใหม่เกิดขึ้นอีกมากมาย ทั้งเกิดจากการรวมตัวของชาวบ้านเองและจากการที่หน่วยงานภายนอกเข้าไปส่งเสริมให้เกิดขึ้นมาใหม่ด้วยวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันออกไป

องค์กรแบบดั้งเดิม

1. กลุ่มบรรพบุรุษเดียวกัน

ดังได้กล่าวมาแล้วว่าลักษณะทางสังคมของคนม้งนั้นยึดเชื้อสายทางบิดาเป็นหลัก ดังนั้น การนับญาติและการลำดับช่วงชั้นเพื่อสืบถามความสัมพันธ์ว่าใครเป็นที่-น้อง เป็นพ่อ-ลูก เป็นอา หรือลุง-หลาน เป็นปู่-หลาน ฯลฯ กันและกันนั้นจะต้องมีการสืบทอดและสอนต่อ ๆ กันไปอย่างไม่รู้ลืม สมมุติว่าตัวเราเป็นผู้ชายจะต้องนับขึ้นไปหาชื่อของพ่อ ชื่อของปู่ ชื่อของทวด และปู่ทวด ขึ้นไปเรื่อย ๆ วิธีการนับญาติเช่นนี้จะต้องอาศัยการจำเพียงอย่างเดียว ดังนั้นใน ระยะที่ผ่านมาจึง นับย้อนหลังขึ้นไปไม่มากนัก แต่ในระยะหลังมานี้เริ่มมีการใช้ตัวหนังสือมาบันทึกเอาไว้ จึงทำให้ สามารถเก็บและจดจำข้อมูลรายชื่อได้มากขึ้น

ในสังคมม้ง ถ้ามีการนับญาติกันย้อนหลังขึ้นไปแล้วในที่สุดพบว่าเป็นการแยกครัวเรือนมาจากบรรพบุรุษคนเดียวกัน ก็ถือได้ว่าเป็นครัวเรือนเดียวกัน (Kinship) อย่างแท้จริง ลักษณะเช่นนี้ จะมีผลต่อการช่วยเหลือกันและกัน ความเชื่อถือและข้อศักดิ์ต่อกัน รวมถึงการยอมรับตั้งสอน ระหว่างรุ่นต่อรุ่น (Generation) ในกลุ่มของตัวเองได้ดีกว่าด้วย ที่สำคัญคือการช่วยเหลือกันในยาม เจ็บไข้ได้ป่วย หรือแม้กระทั่งเวลาที่หมดลมหายใจแล้วนั้นคนที่ลงมือและช่วยได้อย่างจริงจัง และเต็มที่จะต้องเริ่มจากคนในสายบรรพบุรุษเดียวกันก่อน

2. กลุ่มนับถือผีเดียวกัน

ถ้าหากมีการสืบญาติกันแล้วพบว่าไม่ได้เป็นกลุ่มที่แตกออกมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน แต่ถ้า มีลักษณะของการประกอบพิธีกรรมหรือนับถือผีอย่างเดียวกัน กล่าวคือ ผีบุญวัว และผีประตุ อย่างเดียวกัน โดยดูจากการใช้ จำนวนถ้วยชามในการวางเนื้อสำหรับเซ่นไหว้บรรพบุรุษคนเดียวกัน แต่เนื่องจกานานเกินไป จึงทำให้การนับถือบรรพบุรุษตกไป หรือจำไม่ได้

การจัดองค์กร ในลักษณะนี้มีผลต่อความสัมพันธ์และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้วยเป็นอย่างมาก ยกตัวอย่างเช่น นาย ก อาศัยอยู่ในหมู่บ้านหนึ่ง ไม่มีบ้านเป็นของตนเอง ไม่มี พี่น้อง บรรพบุรุษเดียวกันเลย เมื่อถึงเวลาที่นาย ก อายุมาก เจ็บไข้ได้ป่วย ทุกคนรู้ว่าจะไม่สามารถมีชีวิต อยู่ต่อไปได้อีกแล้ว หรือภายหลังจากหมดลมหายใจแล้ว คนที่มีหน้าที่จะต้องดูแลให้ดีที่สุดและ ด้วยความจริงใจก็คือคนที่นับถือผีเดียวกันหรือแม้แต่พิธีศพก็ต้องจัดขึ้นในบ้านของคนที่นับถือผี เดียวกัน ถ้าไม่มีลักษณะดังกล่าว ชาวบ้านก็จะต้องช่วยกันสร้างเพิงชั่วคราวขึ้นมาใหม่ หรือบาง รายอาจจะไม่จัดพิธีศพให้เลย

3. กลุ่มแซ่เดียวกัน

กลุ่มแซ่หรือตระกูลในสังคมม้งนั้นเข้าใจว่ามีมากมายเช่นเดียวกับคนจีนเฉพาะในประเทศไทย เท่าที่พบมีด้วยกันประมาณ 13 แซ่ด้วยกัน คือ ว่าง ช่าง ลี ท่อ ช่ง ฝ่อ วือ จาง ค้าง หมั่ว เต่า กง และเส เป็นต้น

องค์กรในวังในลักษณะของกลุ่มแซ่เช่นนี้มีผลต่อการห้ามไม่ให้หญิงชายแต่งงานภายในแซ่เดียวกันเอง เพราะถือว่าเป็นกลุ่มที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเดียวกันตั้งแต่จุดเริ่มของการกำเนิดแซ่ขึ้น คนแต่ละคนแก่ไม่ได้อธิบายเหตุผลที่แท้จริงของข้อห้ามนี้ แต่เมื่อพิจารณาในทางวิทยาศาสตร์แล้วเป็นเรื่องของการถ่ายทอดทางกรรมพันธุ์ในลักษณะของโครโมโซม และยีนส์เดียวกันที่จะมีผลต่อความคืบหน้าของเด็กที่เกิดมาด้วยในทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องกรณีพิพาท กติกา ความ การช่วยเหลือกันหรือการกีดกันแข่งขันแข่งกัน ระหว่างภายในแซ่กับต่างแซ่นั้นมักจะปรากฏว่ากรณีต่างกลุ่มกันจะมีความใกล้ชิดสนิทสนมและความไว้วางใจน้อยกว่า

4. กลุ่มเครือญาติต่างแซ่

เป็นกลุ่มที่นับญาติกันโดยผ่านทางฝ่ายแม่หรือภรรยาเป็นหลัก เป็นลักษณะของความสัมพันธ์ที่ไม่ได้เกิดขึ้นจากการสืบสายโลหิตเดียวกัน หรือไม่ตั้งแต่เกิด แต่เกิดขึ้นและได้มาภายหลังจากแต่งงานกับกลุ่มแซ่อื่น ซึ่งตามปกติแล้วหญิงที่แต่งงานออกไปจะถือว่าเป็นการตัดขาดจากกลุ่มบรรพบุรุษ กลุ่มนับถือผี และกลุ่มแซ่เดียวกัน ไปอยู่กับกลุ่มของสามีโดยสิ้นเชิง แม้แต่ตอนตายก็ไม่สามารถตายและประกอบพิธีกรรมในบ้านของพ่อแม่ผู้ให้กำเนิดได้

กลุ่มหรือองค์กรดังกล่าวนับได้ว่ามีความแตกต่างและมีผลต่อความสัมพันธ์และความรู้สึกในลักษณะตรงกันข้ามกับกลุ่มแซ่เดียวกันในข้อสามอย่างแท้จริง แม้ว่าในแง่ของการสืบสายจะไม่มิเลข แต่ในค่านของการนับญาติเพื่อเรียกสรรพนามทางความสัมพันธ์กันนั้นยังคงมีอยู่

5. กลุ่มอื่น ๆ

ในสังคมวังแบบดั้งเดิมนี้ นอกเหนือไปจากสี่กลุ่มดังกล่าวแล้วยังมีการจัดกลุ่มหรือองค์กรในลักษณะอื่น ๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการอีกหลายอย่าง ซึ่งอาจแบ่งออกได้เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติในชุมชน เป็นต้นว่ากลุ่มแลกเปลี่ยนแรงงาน กลุ่มอาชีพและกลุ่มภายในชุมชนเดียวกัน เป็นต้น กับกลุ่มหรือองค์กรในลักษณะของการสืบทอดต่อ ๆ กัน อันได้แก่กลุ่มหมอผี และกลุ่มหมอชาสมุนไพรที่เรียนรู้มาจากครูสายเดียวกัน ฯลฯ

สำหรับในกรณีขององค์กรที่มีลักษณะเป็นหมู่บ้าน หรือหมู่บ้านนั้นมีมาดั้งเดิมแล้ว โดยมากสมาชิกในหมู่บ้านจะเป็นกลุ่มคนในเครือญาติเดียวกัน อย่างไรก็ตามเนื่องจากในสมัยก่อนนั้นที่การอพยพโยกย้ายอยู่บ่อย ๆ ดังนั้นความผูกพันของชาวบ้านในด้านของความรู้สึกว่าเป็นสมาชิกในหมู่บ้านจึงไม่ค่อยมีมากนัก (ประสิทธิ์ : 2536 : 7-9)

ด้านการศึกษา

ชาวเขาเผ่าม้งจะเรียนรู้วัฒนธรรม ประเพณีต่าง ๆ โดยการถ่ายทอดการเรียนรู้ผ่านขบวนการทางครอบครัว และสังคมแบบปากต่อปาก ชั่วอายุหนึ่งต่อชั่วอายุหนึ่ง อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

การศึกษาในระบบโรงเรียน ชาวเขาเผ่าม้งได้ส่งบุตรหลานเข้าศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนมากขึ้น ทั้งนี้เพราะชาวเขาเห็นความสำคัญของการศึกษา การใช้ภาษาไทย การติดต่อกับคนไทยพื้นราบ ตลอดจนมีนักท่องเที่ยวได้เข้าหมู่บ้าน ต้องมีการสนทนา คำขาย สร้างความลำบากต่อการสื่อสารเป็นอันมาก

โรงเรียนต่าง ๆ ที่มีอยู่ในหมู่บ้านชาวเขาเผ่าม้งส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนในสังกัดสำนักงานประถมศึกษาแห่งชาติ (สพช.) บางแห่งที่มีนักเรียนน้อยมีหน่วยงานของประชาสงเคราะห์อยู่ในตั้งโรงเรียนประชาสงเคราะห์ขึ้น ในขณะที่บางแห่งยังมีความจำเป็นต้องใช้ตำรวจตระเวนชายแดนอยู่ อาจด้วยเหตุผลทางการเมือง หรืออื่นใด ก็มีโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน จากผลพวงของระบบการศึกษาอื่น ๆ ด้วย จนทำให้ชาวเขาเผ่าม้งได้รับการศึกษาจำนวนมากและได้เข้ารับราชการในหน่วยงานต่าง ๆ

ด้านสาธารณสุข

ในการตัดสินใจรักษาโรคภัยไข้เจ็บของชาวเขาเผ่าม้ง จะมีการใช้ยาสมุนไพรบำบัดก่อน พร้อมทั้งเรีกรักษาไสยศาสตร์ หมอผี โดยการนำรูป 3 ดอก กระดาษเงินและไขไก่หนึ่งฟอง เพื่อหมอจะทำพิธีและตอกไข่ตรวจเรีกร ซึ่งจะแสดงออกทางไขไก่ว่าผีอะไรหรือขวัญในร่างกายอยู่ครบปกติ แล้วหมอจะให้คำแนะนำเพื่อรักษาต่อไป เช่น ทำพิธีหรือไปหาหมอ

1. ยาสมุนไพร การใช้รักษาโรคด้วยยาสมุนไพร เป็นทางเลือกหนึ่งที่ชาวเขาเผ่าม้งจะใช้ บำบัดรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ชาวเขาเผ่าม้งได้คิดค้นทดลองใช้พืชพรรณที่มีอยู่ในธรรมชาติ ด้วยภูมิปัญญาชาวบ้านที่ได้สะสมมาเป็นเวลายาวนาน ได้ช่วยยามากมายมีการถ่ายทอดแบบปากต่อปาก ชั่วอายุหนึ่งต่อชั่วอายุหนึ่งอย่างไม่มีที่สิ้นสุด แต่ไม่มีการจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ดังนั้นบางอย่างอาจจะเลือนลางและลืมไปได้ คงยังเหลือแต่เพียงยาสมุนไพรที่จำเป็นและใช้อยู่เป็นประจำ คือ ยาสมุนไพรสามัญประจำบ้าน และยาสมุนไพรพิเศษ

สมุนไพรสามัญประจำบ้าน ปกติชาวเขาเผ่าม้งทุกคนจะรู้จักใช้ยาสมุนไพรพื้นฐาน เช่น ยาปวดท้อง เป็นไข้และอื่น ๆ

ยาสมุนไพรพิเศษ คือยาสมุนไพรที่ใช้รักษาโรคเฉพาะอย่าง ซึ่งจะมีหมอยาสมุนไพร ดังนั้นผู้ใดประสงค์จะใช้ยาประเภทนี้จำเป็นต้องเสียค่าสำหรับชกครูของหมอยา คือ รูป 3 ดอก กระดาษเงิน และไขไก่หนึ่งตัว ซึ่งไม่ต้องใหญ่มาก นำไปให้หมอยาพร้อมทั้งบอกลักษณะอาการ และหมอยาจะดูสอบถามอาการ แล้วจึงจัดยาให้ เช่น กระตุกหัก และโรคอื่น ๆ ที่รักษาแล้วไม่หาย

2 ยาลีน ชาวเมืองถือว่าเป็นยาสมุนไพรชนิดหนึ่งที่ใช้บำบัดรักษาโรคได้กว้าง ซึ่งเป็นทางเลือกสุดท้ายที่จะใช้กันอยู่ในปัจจุบันนี้ ถึงแม้ว่าจะเป็นยาเสพติดอีกทั้งยังใช้ในการ ประกอบพิธีกรรมบางอย่างในสมัยก่อน

3) ยาแผนปัจจุบัน ในระยะหลัง ๆ นี้ยาแผนปัจจุบันมีบทบาทต่อชาวเขาเผ่าม้งอย่างสูง จากการสำรวจข้อมูลระดับหมู่บ้าน พ.ศ.2529 ของจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าสมาชิกในครัวเรือนส่วนใหญ่เคยรักษาโรคโดยการซื้อยามากินเอง เป็นอัตราส่วนสูงที่สุด คือ ร้อยละ 77.7 ของครัวเรือนทั้งหมดในจังหวัดเชียงใหม่ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2529 : 12) ถึงอย่างไรก็ตามในปัจจุบันรัฐได้ให้ความสำคัญด้านสาธารณสุขมากขึ้น มีหน่วยงานตลอดจนเจ้าหน้าที่ประจำอยู่ในหมู่บ้าน เช่น สถานีอนามัย เจ้าหน้าที่ผู้สื่อข่าวสาธารณสุข (ผสส.) และอาสาสมัคร สาธารณสุขในหมู่บ้าน (อสม.) และให้บริการบัตรสุขภาพ ตลอดจนบัตรสงเคราะห์ สำหรับผู้มีรายได้น้อย จนปัจจุบันนี้ชาวเขาเผ่าม้งมีสุขภาพที่ดีขึ้น

ตัวเลขเกี่ยวกับประชากรชนเผ่าม้งจากการรวบรวมของสถาบันวิจัยชาวเขา ในปี พ.ศ.2538 มีจำนวนทั้งหมด 243 หมู่บ้าน 16,276 หลังคาเรือน และจำนวนประชากร 694,720 คน ชนเผ่าม้งเหล่านี้ตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยกระจัดกระจายกันไปใน 12 จังหวัดทางภาคเหนือและอีก 1 จังหวัดในภาคอีสาน คือ จังหวัดกำแพงเพชร เชียงราย เชียงใหม่ ตาก น่าน เพชรบูรณ์ พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง สุโขทัย พิษณุโลก และจังหวัดเลย (ตารางที่ 1) หลังจากที่ประเทศลาวมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบสังคมนิยมในปี พ.ศ. 2538 เป็นต้นมา ชนเผ่าม้งในประเทศลาวได้อพยพเข้าสู่ประเทศไทยและอพยพต่อไปยังประเทศที่สามในประเทศต่าง ๆ ดังนี้คือ ออสเตรเลีย อาร์เจนตินา กิยานาฝรั่งเศส (Guyanae, France) สหรัฐอเมริกา แคนาดา ฝรั่งเศสและอิตาลี (Young Dao, 1987 : 2-3) (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนประชากรชนต่างมั่งในประเทศไทย

จังหวัด	ยอดจำนวน		ปีที่รวบรวม	
	หมู่บ้าน	หลังคาเรือน ประชากร		
1. กำแพงเพชร	7	412	3,136	2537
2. เชียงราย	45	2,881	20,099	2535
3. เชียงใหม่	61	2,112	17,198	2535
4. ตาก	43	2,852	21,121	2535
5. น่าน	25	2,081	16,809	2537
6. เพชรบูรณ์	18	3,590	28,281	2536
7. พะเยา	9	732	5,918	2537
8.แพร่	4	199	1,928	2536
9. แม่ฮ่องสอน	13	267	2,740	2537
10. ลำปาง	7	131	935	2537
11. สุโขทัย	3	86	605	2534
12. เลย	1	90	616	2535
13. พิษณุโลก	7	838	5,649	2534
รวม	243	16,276	125,035	

ที่มา : สถาบันวิจัยชาวเขา, 2538 เอกสารโรเนียว

ตารางที่ ๒ แสดงจำนวนประชากรผ่านมิ่งในประเทศต่าง ๆ

ลำดับที่	ประเทศ	จำนวนประชากร (คน)	ข้อมูลปี (พ.ศ.)
1	สาธารณรัฐประชาชนจีน	7,398,035	2536*
2	สหรัฐอเมริกา	80,000	2530
3	แคนาดา	670	2530
4	ฝรั่งเศส	75,000	2530
5	ออสเตรเลีย	350	2527
6	ฮาร์เจนตินา	130	2530
7	ลาว	231,168	2536*
8	เวียดนาม	558,053	2536*
9	พม่า	25,000	2536*
10	ไทย	125,035	2538

ที่มา ประสิทธิภาพ 2536 : 6

* ประสิทธิภาพ 2531 : 29

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นายพงษ์พันธ์ พนาสันติกุล
วันเดือน ปี เกิด	1 มกราคม 2511
ประวัติการศึกษา	<ul style="list-style-type: none"> - ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนแม่ริมวิทยาคม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ 2528 - ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตลำปาง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 2533 - ระดับปริญญาตรี ศึกษาศาสตรบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2535
ทุนการศึกษา	<ul style="list-style-type: none"> - ทุนในพระบรมราชานุเคราะห์ ในองค์สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ - ทุนโครงการพัฒนาที่สูงไทย-นอร์เวย์ - ทุนกริฑการราชสโมสร - ทุนซากาวา จากประเทศญี่ปุ่น
ประสบการณ์ทำงาน	- อาสาสมัครเพื่อชุมชนและสิ่งแวดล้อมบนที่สูง สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2536-2537